

УДК 619:614.31:636.085 (477)

Н.А. МЕЖЕНЬСКА, канд. вет. наук
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ

ЩОДО ГАРМОНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ КОРМІВ, КОРМОВИХ ДОБАВОК І ПРЕМІКСІВ В УКРАЇНІ ЗГІДНО З МІЖНАРОДНИМИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ВИМОГАМИ

У статті наведено основні методичні підходи й критерії щодо гармонізації системи державного контролю показників безпечності та якості кормів, кормових добавок і преміксів вітчизняного виробництва та імпортованих в Україну відповідно до європейських та міжнародних вимог.

Статтею 42 Конституції України визначено, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів. До 2004 р. державний контроль за якістю та безпечністю харчових продуктів і кормів базувався на дослідженні продукції за показниками залежно від можливостей лабораторій. Тому з підвищенням вимог з боку споживачів до якості та безпечності харчових продуктів і з метою гармонізації вітчизняного законодавства в галузі безпечності харчових продуктів і кормів відповідно до європейських та міжнародних вимог виникла проблема із забезпеченням повною мірою державного контролю за показниками безпеки харчового ланцюга «від лану до столу».

Головні засади регулювання безпечності та якості містяться в Законі України «Про безпечність та якість харчових продуктів» [5], Регламенті (ЄС) № 178/2002 [9], в яких встановлюються загальні принципи і вимоги правових норм у галузі харчових продуктів, зокрема кормів.

Основоположними нормативно-правовими актами з питань організації державного контролю кормів для тварин у ЄС є Регламент (ЄС) № 575/2011 від 16 червня 2011 р. про Каталог харчової сировини [11], Рішення Комісії від 20 травня 1994 р. про зменшення частоти виконання фізичних перевірок вантажів деяких продуктів із третіх країн відповідно до Директиви Ради

ЄС 90/675 [12], Директива Комісії 2003/7/ЄС від 24 січня, якою додаються зміни до застосування кантаксантину в кормах згідно з Директивою Ради 70/524/ЄС [1], Рішення Комісії від 16 червня 2011 р., що додають зміни до додатка Директиви 2002/32/ЄС Європарламенту і Ради щодо небажаних речовин у кормах для тварин від 7 травня 2002 р. [13]. Вимоги цих нормативно-правових актів ураховано під час розроблення Програми стандартного й розширеного ветеринарно-санітарного контролю кормів, кормових добавок і преміксів в Україні.

Програма стандартного й розширеного ветеринарно-санітарного контролю встановлює необхідні вимоги до безпечності всієї кормової продукції (кормова сировина, готові корми, кормові добавки і премікси), призначеної для годівлі продуктивних і непродуктивних тварин, що виробляється суб'єктами господарювання та завозиться (імпортується) для обігу на території України згідно з Переліком кормів для тварин, на які поширюються вимоги Програми стандартного та вибіркового розширеного ветеринарного контролю кормів, підконтрольних ветеринарній службі.

Стандартний ветеринарно-санітарний контроль кормів, кормових добавок і преміксів, підконтрольних ветеринарній службі, передбачає перевірку супровідних документів та огляд вантажу.

Під стандартний ветеринарно-санітарний контроль підпадають: усі вантажі з кормами, кормовими добавками

і преміксами, які імпортуються в Україну; корми, кормові добавки і премікси, які виробляються в Україні; корми, кормові добавки і премікси, які перебувають в обігу.

Стандартний ветеринарно-санітарний контроль усіх вантажів з кормами, кормовими добавками і преміксами, що імпортуються в Україну, здійснюється на прикордонних інспекційних постах відповідно до Порядку пропуску вантажів, підконтрольних службі державної ветеринарної медицини, через державний кордон України [7].

Стандартний ветеринарно-санітарний контроль кормів, кормових добавок і преміксів, що виробляються та перебувають в обігу в Україні, здійснюється у межах проведення державного ветеринарно-санітарного нагляду.

Вибірковий розширений ветеринарно-санітарний контроль кормів, кормових добавок і преміксів проводиться з урахуванням ризиків у ході виробництва (виготовлення), транспортування, реалізації та зберігання.

Під час розроблення Програми вибіркового розширеного ветеринарно-санітарного контролю застосовувалися такі основні критерії:

- захворювання людей, пов'язані з уживанням продукції тваринного походження, отриманої від тварин, яким згодовували небезпечні та неякісні корми;

- захворювання тварин на кишкові інфекції та кормові отруєння, пов'язані зі згодовуванням їм небезпечних та неякісних кормів;

- вірогідність недотримання належної сільськогосподарської, виробничої або гігієнічної практики під час виробництва, у т. ч. вирощування, заготівлі, зберігання, транспортування або

реалізації кормів, кормових добавок і преміксів;

- відсутність системи НАССР на суб'єктах господарювання, які виробляють корми, кормові добавки і премікси;

- відсутність системи простежуваності під час виробництва кормової продукції та її обігу на ринку;

- відсутність виробничого ветеринарно-санітарного контролю під час виробництва кормової продукції;

- загроза для здоров'я тварин через консервування, зберігання, пакування або транспортування корму;

- виготовлення кормової продукції із непридатних кормових інгредієнтів;

- порушення рецептури виготовлення кормів, кормових добавок і преміксів;

- порушення технології виробництва кормів, кормових добавок і преміксів;

- недотримання технологічних режимів виробництва кормів, кормових добавок і преміксів;

- відсутність підтвердження про безпечність та якість кормової продукції, отриманої внаслідок проведення випробувань у державних лабораторіях ветеринарної медицини;

- епізоотична ситуація;

- результати державного моніторингу показників безпечності кормів, кормових добавок і преміксів;

- заготівля кормів поблизу промислових підприємств або геохімічних районів із підвищеним рівнем вмісту контамінантів техногенного походження;

- виявлення явних порушень санітарних заходів під час здійснення прикордонного контролю вантажів із кормовою продукцією;

- виявлення фактів відповідного маркування вантажів із кормовою продукцією;

- дані поточного державного нагляду та контролю за виробництвом, у т. ч. вирощуванням, заготівлею, зберіганням, транспортуванням або реалізацією кормів;

- повідомлення за системою термінового попередження щодо харчових продуктів і кормів (повідомлення RASFF).

Розширений ветеринарно-санітарний контроль усіх підконтрольних ветеринарній службі вантажів із кормами, кормовими добавками і преміксами, що завозяться на територію України, здійснюється на митницях за місцем призначення вантажу відповідно до «Порядку прикордонного ветеринарного контролю вантажів продуктів, підконтрольних ветеринарній службі, що завозяться на територію України» [7].

Розширений ветеринарно-санітарний контроль вантажу проводиться за потреби в межах «Спеціально визначеного відсотка вантажів, що становлять ризик для здоров'я тварин і підлягають обов'язковому розширеному ветеринарно-санітарному контролю за програмою вибіркового контролю кормів».

Обов'язковий розширений ветеринарно-санітарний контроль згідно з програмою вибіркового контролю застосовується протягом календарного року до спеціально визначеного відсотка вантажів, який затверджується головним державним інспектором ветеринарної медицини України до початку кожного календарного року на підставі даних моніторингу й розширеного контролю.

Якщо вантаж підлягає розширеному ветеринарно-санітарному контролю, виконуються лабораторні дослідження кормів, кормових добавок і преміксів відповідно до встановлених нормативів, зокрема:

- органолептичні та фізико-хімічні дослідження, у т. ч. на вміст сторонніх і шкідливих домішок;

- хіміко-токсикологічні дослідження з визначення токсичних елементів, пестицидів, мікотоксинів, гістаміну, залишків ветеринарних препаратів та інших забруднюючих речовин тощо;

- гістологічні дослідження з ідентифікації компонентів (складників) готового корму, а також із визначення тканин тваринного походження (жуйних тварин, свиней, курей та м'ясоїдних);

- молекулярно-генетичні дослідження з визначення й ідентифікації генетично модифікованих організмів;

- мікробіологічні дослідження з визначення показників безпечності та гігієни процесу виробництва, зокрема КМАФАнМ, БГКП, стафілококів, сульфідредукуючих клостридій, лістерій моноцитогенес, інших патогенних мікроорганізмів тощо;

- радіологічні дослідження.

Лабораторні дослідження за програмою розширеного ветеринарно-санітарного контролю кормів і кормових добавок здійснюють державні лабораторії ветеринарної медицини, уповноважені на проведення відповідних випробувань (досліджень) в установленому чинними нормативно-правовими актами порядку.

Для оцінки показників безпечності та якості кормів, кормових добавок і преміксів використовуються методи аналізу, акредитовані в Національному агентстві з акредитації України або відповідній закордонній системі акредитації.

Для підконтрольних ветеринарній службі вантажів, що виробляються на території України й призначені для годівлі тварин, встановлюється періодичність контролю показників безпечності та якості кормів, кормових добавок і преміксів з урахуванням ризиків у ході виробництва, транспортування, реалізації та зберігання за програмою вибіркового ветеринарно-санітарного контролю:

- 1 – раз на рік (I);
- 2 – раз на півроку (II);
- 3 – раз на квартал (III);
- 4 – вибірково – раз на рік.

При отриманні позитивних результатів переходять до посиленого контролю – досліджують п'ять партій поспіль, вироблених протягом п'яти окремих дат. Якщо позитивний результат підтверджується, до підприємства й кормової продукції вживають заходи відповідно до вимог чинного законодавства. При негативних результатах переходять від посиленого контролю продукції до попередньо визначеного.

Щодо підконтрольних ветеринарній службі вантажів, які виробляються на території України й призначені для експорту, то кожен з них підлягає розширеному ветеринарно-санітарному контролю. Дослідження проводяться за показниками відповідно до нормативно-правових актів в Україні та вимог країни-імпортера.

Якщо підприємство-виробник спроби довести дієвість системи аналізу ризиків і контрольних критичних точок (НАССР) під час виробництва кормів, кормових добавок і преміксів, що підтверджується результатами державного ветеринарного контролю та нагляду, незмінністю сировинної бази, наявністю акредитованої лабораторії, та має належну історію поставок, то в такому разі періодичність розширеного ветеринарного контролю може бути зменшена рішенням головного державного інспектора ветеринарної медицини України до рівня, встановленого для продуктів, які виробляються на території України й призначені для внутрішнього споживання.

Відповідно до чинного законодавства України для підтримання пропор-

ційності між ступенем ризику і частотою лабораторних досліджень перелік показників безпечності, а також періодичність (спеціально визначений відсоток) лабораторних досліджень, що виконуються в рамках програми розширеного контролю, можуть бути змінені головним державним інспектором ветеринарної медицини України з відповідним обґрунтуванням на підставі критеріїв для складання програми вибіркового ветеринарного контролю та за доступності нової інформації щодо результатів аналізу ризику (наприклад: спалахи харчових інфекцій; за результатами державного моніторингу залишків забруднюючих і шкідливих речовин, розширеного ветеринарного контролю за попередні роки).

Офіційний контроль з тією самою ретельністю має здійснюватися щодо харчових продуктів та кормів, які експортуються, реалізуються у межах країни та імпортуються.

Програма не поширюється на корми й кормові добавки домашнього приготування, не призначені для реалізації.

Згідно зі статтею 78 Закону України «Про ветеринарну медицину» [6] всі корми, кормові добавки та премікси, які перебувають в обігу в Україні, підлягають контролю відповідно до державної програми моніторингу та спостереження, що розроблена й діє на засадах оцінки ризику та здійснюється державною службою ветеринарної медицини з метою моніторингу придатності й дотримання відповідних технічних регламентів.

Підставою для розроблення Плану державного моніторингу кормів, кормових добавок і преміксів (далі План

моніторингу) є Директива Ради (ЄС) 95/53 від 25 листопада 1995 р. [2], яка закріплює принципи організації офіційних інспекцій у сфері годівлі тварин, та Регламент (ЄС) №882/2004 [10] про офіційний контроль для гарантування відповідності кормів вимогам законодавства, санітарії та благополуччя тварин.

При складанні Плану моніторингу відповідно до Регламенту (ЄС) №882/2004 [10] враховувалися такі основні критерії:

- попередження, недопущення або зниження до мінімально можливого рівня ризиків для безпеки людей і тварин, пов'язаних із кормами безпосередньо або через навколишнє середовище, або підприємствами з переробки, виготовлення кормів, використання кормів будь-яким процесом, матеріалом, субстанцією, діяльністю або операцією, що може впливати на безпеку корму, здоров'я або благополуччя тварин;

- відповідність процедури проведення моніторингу кормів на всіх етапах виробництва, переробки, реалізації та використання згідно з вимогами чинного законодавства;

- наявність відповідних акредитованих випробувальних лабораторій, а також кваліфікованого персоналу для чіткого й ефективного проведення лабораторного контролю;

- наявність у лабораторіях відповідного обладнання для проведення лабораторних випробувань кормів;

- наявність системи повідомлення та плану дій у разі виявлення невідповідних, неякісних і небезпечних кормів;

- зобов'язання суб'єктів господарювання, що виробляють, переробляють, зберігають, реалізують, використовують корми, надавати допомогу фахівцям компетентного органу у виконанні їхніх завдань з контролю безпечності та якості кормів.

Моніторинг здійснюється згідно з положеннями Закону України «Про ветеринарну медицину» [6] та в рамках державного ветеринарно-санітарного контролю. Посадовими особами, які відбирають зразки для проведення моніторингу в рамках державного вете-

УВАГА! ТРИВАЄ ПЕРЕДПЛАТА НА ЖУРНАЛ НА 2015 РІКІ

ринарно-санітарного контролю, є державні інспектори ветеринарної медицини.

Відбір зразків для проведення державного контролю безпечності та якості кормів, кормових добавок і преміксів виконується відповідно до «Порядку відбору зразків продукції тваринного, рослинного і біотехнологічного походження для проведення досліджень» [8] та згідно з ДСТУ ISO 6497:2005 [4] і планом відбору зразків для проведення державного моніторингу кормів, кормових добавок, преміксів.

Основні критерії при встановленні періодичності відбору зразків кормів, кормових добавок і преміксів для моніторингових досліджень:

- аналіз ризику;
- обсяг виробництва;
- результати офіційного контролю в останні роки;
- підсумки офіційного моніторингу кормів за попередні роки;
- впровадження на підприємстві системи HACCP та інших систем якості, а також програм виробничого контролю;
- характер використовуваної сировини, кормових добавок;
- компетентність персоналу, зайнятого у виробництві;
- кількість скарг та рекламцій, результати їх розслідування;
- обсяг обігу кормів.

Випробувальна лабораторія, яка проводить моніторингові дослідження, має бути акредитована відповідно до вимог ДСТУ ISO 17025 [3] на компетентність, мати відповідне обладнання для виконання необхідних лабораторних випробувань.

Планом державного моніторингу кормів, кормових добавок і преміксів на 2014 рік передбачено здійснення контролю за вмістом вітамінів (А, В₄), токсичних елементів, важких металів, мікотоксинів, радіонуклідів, ветеринарних препаратів, діоксинів, меламіну, наявності тканин тваринного походження, генетично модифікованих організмів та мікробіологічних організмів тощо в кормах, кормових добавках і преміксах. Для оцінки показників без-

печності кормів, кормових добавок і преміксів використовують методи аналізу, передбачені чинними в Україні нормативно-правовими актами.

ВИСНОВОК

Гармонізація системи державного контролю показників безпечності та якості кормів для тварин вітчизняного виробництва та імпортованих в Україну відповідно до європейських і міжнародних вимог допоможе забезпечити надійний захист здоров'я тварин і людей, посилити засади ринкових інститутів і підвищити спроможність української економіки витримувати конкурентний тиск в умовах глобалізації світової економіки.

СПИСОК

ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. **Директива** Комісії 2003/7/ЄС від 24 січня, якою вносяться зміни до застосування кантаксантину в кормах згідно з Директивою Ради 70/524/ЄС.
2. **Директива** Ради (ЄС) 95/53 від 25 вересня 1995 р., що закріплює принципи організації офіційних інспекцій у сфері харчування тварин (Останні зміни були внесені Директивою 2001/46/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2001 р. (Official Journal, L 265, 08.11.1995 р. 17).
3. **ДСТУ ISO/IEC 17025-2006** Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій. – К.: Держспоживстандарт України, 2007.
4. **ДСТУ ISO 6497:2005** Корми для тварин. Методи відбирання проб. – К.: Держспоживстандарт України.
5. **Закон** України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 6 вересня 2005 р. № 2809-IV (зі змінами та доповненнями).
6. **Закон** України «Про ветеринарну медицину» від 15 листопада 2001 р. № 2775-III (зі змінами та доповненнями).
7. **Порядок** пропуску вантажів, підконтрольних Службі державної ветеринарної медицини, через державний кордон України / Затверджений наказом Головного державного інспектора вет. медицини України від 27 грудня 1999 р. № 49, зареєстрований у Міністерстві 10 січня 2000 р. за № 9/4230.
8. **Постанова** Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку відбору зразків

продукції тваринного, рослинного і біотехнологічного походження для проведення досліджень» від 14 червня 2002 р. № 833.

9. **Регламент** (ЄС) Європарламенту і Ради від 28 січня 2002 р. № 178/2002, що встановлює загальні принципи і вимоги законодавства щодо харчових продуктів, створює Європейський орган з безпеки харчових продуктів і встановлює процедури у питаннях, пов'язаних із безпекою харчових продуктів.
10. **Регламент** (ЄС) від 29 квітня 2004 р. № 882/2004 про офіційний контроль для гарантування відповідності кормів вимогам законодавства, санітарії та благополуччя тварин.
11. **Регламент** (ЄС) від 16 червня 2011 р. № 575/2011 про Каталог харчової сировини.
12. **Рішення** Комісії від 20 травня 1994 р. про зменшення частоти виконання фізичних перевірок вантажів деяких продуктів із третіх країн відповідно до Директиви Ради ЄС 90/675.
13. **Рішення** Комісії від 16 червня 2011 р., що вносить зміни до додатка Директиви 2002/32/ЄС Європейського парламенту і Ради щодо небажаних речовин у кормах для тварин від 7 травня 2002 р.

Одержано 9.09.2014

Относительно гармонизации системы контроля безопасности и качества кормов, кормовых добавок и премиксов в Украине согласно международным и европейским требованиям. *Н.А. Меженская*

В статье приведены основные методические подходы и критерии по гармонизации системы государственного контроля показателей безопасности и качества кормов, кормовых добавок и премиксов отечественного производства и импортированных в Украину в соответствии с европейскими и международными требованиями.

Concerning harmonization of safety control system and forage quality, feed additives and premixes in Ukraine according to international and european requirements. *N.A. Mezhenka*

In the article presents the main methodological approaches and criteria for harmonization of the system of state control for indicators of safety and quality of feed, feed additives and premixes of domestic production and imported to Ukraine in accordance with European and international standards. ◉